

FERRER SAIOL, TRADUCTOR DE PAL·LADI

RAIMON SEBASTIAN TORRES
raimonsebastiantorres@gmail.com

L'*Opus agriculturae* de l'agrònom llatí Pal·ladi gaudí d'una gran difusió durant tota l'Edat Mitjana. La divisió de l'obra en tretze llibres, seguint el calendari agrícola i un *generale praeceptum* a l'inici, acompanyada d'un estil concís i sobri, féu d'aquesta obra un manual imprescindible de consulta per a aquell que volgués tenir uns coneixements òptims del camp. L'interès creixent a mitjan segle XIV per les obres llatines i les seves traduccions a la cort de la Corona d'Aragó feia indispensable traslladar una obra agronòmica com la de Pal·ladi a les llengües romàniques.

L'any 1385 Ferrer Saiol, protonotari de la reina Elionor de Sicília, ultimava la traducció de l'*Opus agriculturae* de Pal·ladi al català. La traducció original de Saiol no s'ha conservat. No obstant això, posseïm dos testimonis manuscrits posteriors, un en català de finals del segle XV (València, Biblioteca Municipal Serrano Morales, 6437), i un en castellà de mitjan segle XV (Madrid, Biblioteca Nacional de España, 10211).

Aquesta tesi té per objecte avançar en els estudis sobre Ferrer Saiol i especialment sobre les dues versions conservades en llengua romànica de l'*Opus agriculturae* de Pal·ladi. La divisió que hem establert per a aquesta tesi ha estat en tres capítols: el primer tracta de l'*Opus agriculturae* i la seva difusió durant l'Edat Mitjana i el primer Renaixement fins arribar als dos còdexs conservats de Ferrer Saiol; el segon desenvolupa l'estudi de la traducció, tant de les fonts utilitzades per Saiol com dels aspectes lèxics, morfològics i sintàctics; el tercer és una edició crítica trilingüe del llibre primer de l'*Opus agriculturae*. Hem examinat en profunditat el primer llibre, ja que és el que posseeix una tradició d'estudis més àmplia, amb autoritats com Schmitt i Moure, i el més extens i representatiu dels tretze llibres de l'*Opus agriculturae*, no tant pel contingut, sinó pel que fa a l'ús del lèxic científic, la morfologia, la sintaxi i l'estil.

Primerament analitzem l'*Opus agriculturae* de Pal·ladi, per entendre la importància que tingué durant tota l'Edat Mitjana a Europa. Els més de cent manuscrits llatins conservats de l'*Opus agriculturae* demostren la rica difusió que se'n féu com a manual d'agricultura. És a partir del segle XIV que neixen les primeres traduccions al romanç, primer al nord de la Península itàlica i seguidament a la Corona d'Aragó. Per aquest motiu s'ha fet una reconstrucció del marc històric i cultural de la Corona durant els segles XIV i XV, per conèixer la importància de la transmissió de l'autor llatí. Gràcies a les diferents actes notariais i als arxius de la Cancelleria Reial conservats, podem saber quins eren els textos que circulaven a la Corona en aquella època i comprendre l'espai que hi ocupaven els llibres d'agronomia, i en especial, Pal·ladi. No obstant això, el nucli del nostre estudi és la traducció de Ferrer Saiol. Per tal de conèixer millor

aquesta obra arromançada, hem examinat la figura del personatge i el paper que desenvolupà a la Cancelleria com a escrivà i posteriorment com a protonotari.

El segon capítol analitza les fonts i el mètode de traducció de Ferrer Saiol. En aquest apartat ens centrem majoritàriament en el primer llibre de l'obra, ja que posseïm prou elements d'anàlisi per entendre les fonts i els mecanismes de traducció de Saiol. Al bloc de les *Fonts* examinem els manuscrits madrileny i valencià per conèixer-ne la filiació i per poder elaborar un *stemma codicum* que ens apropi a l'original de Saiol. Un altre punt d'estudi són els diferents manuscrits llatins conservats, que ens ajuden a vertebrar el còdex utilitzat pel protonotari. Examinem els diferents passatges de l'obra de Saiol per establir les variants respecte de l'*Opus agriculturae* i així poder observar la contaminació del text. Comptem també amb l'anàlisi dels glossaris especialitzats utilitzats per Saiol, que l'ajudaven a comprendre millor el lèxic tècnic. Finalment, examinem els passatges extrapal·ladians i les nombroses interpolacions al text.

En el segon bloc estudiem com tradueix. Primerament, examinem la presència del traductor, que es fa palesa a través del proemi i de les diverses intervencions en primera persona que fa al llarg de l'obra. Un dels tresors que preserva aquesta traducció és el lèxic científic. És en l'estudi d'aquest camp on hem observat certes dificultats, i en especial en la fitonímia. També s'analitzen els aspectes morfològics, per comprendre millor els mecanismes de traducció del protonotari. Avaluar la sintaxi és cabdal, ja que d'aquesta manera podem analitzar com transforma l'estil sintètic de l'obra de Pal·ladi a la llengua vernacle. La tipologia d'errors que s'observen a la traducció és interessant, perquè entenem les males lectures i els errors del traductor i les dificultats en què es trobà. Aquest capítol no es podria concloure sense valorar l'estil emprat per Saiol. Gràcies als mecanismes utilitzats pel protonotari entenem com comprèn l'obra i com la trasllada amb un estil propi al vernacle.

El tercer capítol és una edició crítica del llibre primer de l'*Opus agriculturae* de Pal·ladi. Fem servir el text canònic llatí editat per R. H. Rodgers com a font de les dues versions i també les diferents glosses que ens apropen al text original de Saiol. Presentem els manuscrits valencià i madrileny en paral·lel amb el llatí, per així entendre millor les mancances i virtuts de totes dues versions.

Així doncs, aquesta tesi ens apropa a dos personatges allunyats en el temps i units pel saber agronòmic, Pal·ladi Rutili Taure Emilià i Ferrer Saiol. L'autor llatí serà transmès durant tota l'Edat Mitjana fins arribar a ser comentat i traduït a la Corona d'Aragó durant els segles XIV i XV. El gran interès per aquest agrònom a l'època farà que Ferrer Saiol l'immortalitzi en llengua vernacle. Així doncs, en aquest treball volem reivindicar no només la figura de Ferrer Saiol com a traductor i divulgador de l'*Opus agriculturae*, sinó també tota la tradició manuscrita de Pal·ladi, que ha aconseguit fer perviure el passat agrícola romà.